

Kalemêrekî 70 salî bi çêkirina tizbiyan hunereke kevnar diparêze

Hêvî Keleş/ Qamişlo

Li yek ji kolanên bajarê Qamişlo, kalemêrekî 70 salî bi çêkirina tizbiyan hunereke kevnar diparêze, tevî hemû zehmetiyan jî bi jêhatî û sebra xwe li hemberî dem û paşketina pişeyên kevnepî disekine.

Di serdema pêşketina teknolojik a bîlez û kelûpelên bi girseyî tene hilberandin de, xuya ye ku hunerên kevnepî jî bo domandina jiyane bi demê re di pêşbirkê de ne. Li bajarê Qamişlo, hin ji van hunerên kevnepî jî bo domandina jiyane bi demê re di pêşbirkê de ne. Li bajarê Qamişlo, hin ji van hunerên kevnepî jî bo domandina jiyane bi demê re di pêşbirkê de ne.

bi amûrên xwe yê kevnepî rûdinê û kar dike. Ew tîlek xort û materyalên cûrbecûr ên wekî dar, eqîç û kehremana sentetîk bikar tîne. Ew bi hilbijartina maddeya xav dest pê dike, dîv re bi baldarî şêkil dide berî ku wan qul bike û bi tîlek xort bi rêkûpêk bi hev ve girêbide. Çêkirina tizbiyekê dikare çend demjimêran, carinan jî rojan bidome. Her çend pêvajoyê jî hilberîna makîneyan hêdîtir be jî, encam nîrxek cûda hildigire. Elî Husam dibêje: "Karê destan xwedî giyanek e ku makîneyek nikare şûna wê bigire."

bêkar bimînin, ez ê his bikim ku min beşek ji xwe wînda kiriyê." Her çiqas di nav ciwanan de eleqeya wan bi van hunerên tune be jî, hin ji wan jî ber meraqê an jî ji ber xwesteka fêrbûnê serdana Husam dikin. Ew jî bi comerdî pişporiya xwe parve dike û hêvî dike ku piştî wî kesekî bibîne ku wê pişeyê bidomîne. Ew dibêje: "Divê ev huner berdewam bike, ew ne tenê karek e, lê beşek ji miratê ye."

Nirxa tizbiyê di Civakê de
Giringiya tizbiyê ji karanîna wê di biranînê de wêdetir diçe, ew xwedî nîrxek civakî û çandî ye jî. Ew di bûyerên taybetî de wekî diyariyek tê dayîn û wekî sembola rûmetê hesabandin. Hin kes wê wekî biranînek kesane bi wateyek

taibetî diparêzin, ji ber vê yekê, Elî Husam pir baldar e ku her tizbiyek ku ew çêdike xweşik be, mîna ku ew nav û dîroka wî temsîl bike. Çîroka Elî Husam ne tenê li ser zilamekî bi temen mezin e ku di

pişeyek kevnepî de dixebite, ew şahidiyek zindî ya berdewamiyê û girêdanek kûr bi kokên mirovan re ye.

Ji Pirtûka Ferhenga Bîwêjan Ya Diyar Bohtî

Rêwitiyek dirêj bi çêkirina tizbiyan re

Elî Husam zêdetirî 40 sal berê dest bi xebata di vê pişeyê de kir, dema ku ew xortek bû û bîgehên wê ji kesek kevin ê bajêr fêr dibû. Destpêk ne hêsan bû, demek dirêj kişand ku wî hûrguliyên kar, ji hilbijartina materyalên rast bigire heya rêzkirina mûrikan bi awayekî hevşeng, fêr bibe. Bi derbasbûna salan, ev pişeyê jî karekî rojane veguherî beşek yekgirtî ya nasnameya wî. Ew dibêje: "Ez bi van mûrikan mezin bûm û her qonaxa jiyana min bi awayekî bi wan ve girêdayî ye." Ew li yek ji bazarên Qamişlo li dikana xwe ya biçûk

Di navbera rastîniyê û modernîtiyê de

Bi zêdebûna tizbiyan bi makîneyê hatine çêkirin, berhemên destçêkirî bi girîngî kêmtir bûye. Lêbelê, hin jî kesên ku kalîteya karê destçêkirî teqîrî dikin hene û li cûdahiyê digerin. Tiştê edî ne wekî berê hêsan in. Her ku ew mezin dibe, kar diwartir dibe, nemaze ji ber ku ew hevwecî çavên xort û destên aram e. Pêşbirkar bi berhemên erzan jî dijwariyek zêde ye, ji ber ku daxwaza ji bo hunerên destan kêmtir dibe. Li gel vê yekê, Elî Husam red dike ku raweste. Ji bo wî, kar ne tenê çavkaniyek dahatê ye, lê rêyek e ku rûmet û serxwebûna xwe biparêze. Ew dibêje, "Ger ez

Bi kamîreya Narama Mihemed

Hikumeta demkî dixwaze rêbaza sedsalê li ser zimanê Kurdî bide meşandin

Piştî Şoreşa Rojava, cara yekem di dîroka Sûriyê de zimanê Kurdî li Rojava bû zimanê fermî, ev yek jî rê li ber politikayên asimilasyonê girt. Ev fermibûn ne tenê siyasî bû, lê ruhê gel jî veşand. Nîha jî, ji aliyê hikumeta demkî ya Sûriyê ve hewildan hene ku dîsa rêbaza sedsalê li ser zimanê Kurdî bide meşandin. **R-4**

Dengê jinên Rojava ji bo piştgiriya YPJ'ê bilind dibe

Endama Komîteya Perwerdeyê ya Hilala Zêrîn Hêvî Ebdulqadir diyar kir ku ji bo statuya YPJ'ê li Sûriyê bêtir qebûlkirin tevî kampanyaya piştgiriya YPJ'ê bûne û wiha got: "Divê YPJ'ê jî wek hêzên din di destûra Sûriyê ya nû de were qebûlkirin." **R-2**

6'ê Gulana 1916'an li Sûriyê û Lubnanê çî rû da?

Di 6'ê Gulana 1916'an de dema ku şoreşger, têkoşer, siyasetmedar û rewşenbîrên Sûriyê û Lubnanê daxwaza derketina desthilatdariya Osmanî ji herêmê kirin, hatin darvekirin û ew roj li Sûriyê û Lubnanê weke Roja Şehîdan hate îlankirin. **R-7**

Ji çiraxên wêjeya Kurdî

Helbestvan Dilawerê Zengî kaniyê ku tu car ava wê namîçiqe û fenerek ronahiya wê venamire. Bi helbestên xwe yê şêrîn, nivîsarên xwe yê dewlemend û gotarên xwe yê kûrwate, wî pirtûkxaneyê edebî û çandî ya Kurdî dewlemend kir. **R-9**

Ronahî

TEVGERA APOYÎ: DIVÊ ZEMÎNA HIQÛQÎ Û QANÛNÎ BÊ AFIRANDIN

Di salvegera fesixkirina PKK'ê de, Rêveberiya Tevgera Apoyî civîneke çapemeniyê li dar xist û wiha got: "Muzakerevanê me yê sereke û rêveberê pêvajoyê Rêber Apo ye, divê Rêber Apo bi rengê fermî muxatab bêtir û zemîna hiqûqî û qanûnî bi lez bê afirandin." **R-5**

Bi hatina hikumeta demkî re 650 operasyonên Îsraîlê!!!

Piştî rûxandina rêjîma Baas heya niha Îsraîlê 650 operasyonên leşkerî li başûrê Sûriyê pêkanîne. Hikumeta demkî jî ji van operasyonan bêdeng e, serweriya xaka Sûriyê li ber pencên parçebûn û qeyranên mezin hiştîye û ew bi dosyayên din ve mijûl dibe. **R-6**

Diyarbakirsport-Amedspor
Farûk Sakik R-4

Civakbûna li dora nîrxên xwe bibe xelesa zincirê, dikare bîdome
Ehmed Hesen R-7

Ji Inkarê Ber Bi Hêbûnê: Rola Zimanê Kurdî Di Têkoşîna Gelê Kurd De
Gulîstan Xalid R-10

Dengê jinên Rojava ji bo piştgiriya YPJ’ê bilind dibe

Endama Komîteya Perwerdeyê ya Hilala Zêrîn Hêvî Ebdulqadir diyar kir ku ji bo statuya YPJ’ê li Sûriyê bê qebûlkirin tevli kampanyaya piştgiriya YPJ’ê bûne û wiha got: “Divê YPJ’ê ji wek hêzên din di destûra Sûriyê ya nû de were qebûlkirin.”

Solîn Mihemed/ Qamişlo

Ji bo nebicîhbûna Yekîneyên Parastina Jin YPJ’ê di destûra Sûriyê ya nû de, Kongra Star di 26’ê Nîsanê de kampanyayek ji bo piştgiriya YPJ’ê da destpêkirin. Di derbarê mijarê de Komîteya Perwerdeyê ya Hilala Zêrîn Hêvî Ebdulqadir ji Rojnameya me re axivî.

‘Em ê piştgiriya hêza xwe YPJ’ê bikin’

‘Hêza YPJ’ê xwedî bandoreke pir mezin bû di nava civakê de’

Hêvî anî ziman ku ew ê piştgiriya hêza YPJ’ê bikin û wiha got: “Weke ku em dizanin di 26’ê Nîsanê de kampanya piştgiriya YPJ’ê hate ragihandin. Ev kampaniya di bin dirûşmeya “Em hemû YPJ’e ne, YPJ nûnertiya me dike” hat destpêkirin. Ji bo vê em jî wek Hilala Zêrîn ji bo vê kampanyayê piştgiriyê didin hêza me ya jin YPJ’ê. Weke ku em dizanin YPJ’ê hêzeke me ya cûda ye ku ji bo me wxedî wateyêke herî mezin e. Di daxuyaniya piştgiriya YPJ’ê de me dît ku gelek xalên girîng têde hatin dayîn ji bo wê jî em ê li ser wan xalan yek bi yek bisekinin. Ji ber ku îro hêza YPJ’ê ji bo me wxedî cihekî xwe yê pir girînge di nava civakê de. Ji ber wê em ê hewil bidin ku em vê kampanyanyê mezin bikin da ku hêza me YPJ’ê neyê rawestandin.”

Hêvî di berdewamiya axaftina xwe de bal kişand li ser Şoreşa Rojavayê Kurdistanê û wiha got: “Di nava Şoreşa Rojavayê Kurdistanê de di sala 2011’an û heya sala 2026’ an de ku ev bû 15 sal Şoreşa Rojavayê Kurdistanê tê lidarxistin. Hêza me ya YPJ’ê pêwistiyek wê hebû di nava Şoreşa Rojava de ku were avakirin. Li gorî paradîgmeya me, di qadên leşkerî de divê ne tenê hêza YPG’ê hebûya, lê gerek li kêleka wê hêzeke jin jî heba, da ku rola jinê di qada leşkerî de di nava Şoreşê de hebe. Ji ber wê jî hêzên YPJ’ê bi rengêkî cûda hat avakirin, di YPJ’ê de tevlibûna keçên me yên ciwan û herwiha dayikan jî cihên xwe di nava wê hêzê de girtin.

Ev hêz di nava civakê de xwe bi rêxistin kir û herwiha xwe xurt kir ku ji bo parastina civakê û hem jî ji bo parastina jinê. Hêza ku herî

zêde li hemberî DAIS’ê sekinî, hêzên YPJ’ê bû. Me dît dewletên navnetewî ku çawa DAIS’ê birêxistin kirin û berê wan dane Rojavayê Kurdistanê ji bo xatirê ku Şoreşa Rojavayê Kurdistanê têk here. Lê belê hêza me ya YPJ’ê û li kêlek wê jî hêza YPG’ê herduyan mil bi mil, dest bi dest di qadên şer de welatê xwe û rumeta gelê xwe parastin û ne hiştin ku çete, ev axa pîroz dagir bikin. Weke ku hat dîtin jî li gelek dewletên navnetewî hin jin di nava qadên leşkerî de xwe dane xuyakirin, lê ya herî cûda YPJ’ê bû ku herî zêde bandora xwe li ser Şoreşa Rojava kir. Ji ber wê gelek jinên ji derve xwe xistin nava şoreşê û tevli hêza YPJ’ê bûn. Ji ber wê DAIS’ê nedixwest ku li ser destên hêzên jin werin kuştin, ji ber sîstema hegemonê wek mejiyekî reş her tim di serê wan de bû ku dibin navê Islamê de û li ser destên jinan neyên kuştin.”

‘YPJ’ê xwedî cihekî giring e’

Hêvî di domdariya axaftina xwe de wiha got: “Em jinên Rojavayê Kurdistanê ji bo me YPJ’ê hêzeke ku wxedî wateyêke pir kûr û girîng e. Hêzeke ku îro hatiya avakirin û di demêke kurt de hatin perwerdekirin û ketin nav qadên şer de, ji bo wê duniya hemû matmayî ma ku çawa hêza jin di nava qadên şer de weke hêzeke herî xurt li

ser lingên xwe rawestiya. Her wiha YPJ’ê xwe da xuyakirin ku çawa li hemberî DAIS’ê şer bike û wan binpêbikin. Ev hemû tê xuyakirin ku YPJ’ê hêzeke navdare di nava gel û civakê de. Niha jî piştî lihevkirinên ku têne çêkirin, hikumeta demkî dixwaze hêzên YPJ’ê bidin sekinandin. Ji ber ku naxwazin di zagonên xwe yê nû de YPJ’ê bi xurtbûna xwe, hêza xwe û bi kesayetên xwe bikevin zagonên wan de. Ev zagonên ku hikumetê derxistine naxwazin YPJ’ê bixin nava destûrê de, ji ber vê jî em jî bi bo Yekîneyên Parastina Jin YPJ’ê qebûl nakin ku ew wek hêzeke jin di nava destûrê de neyê dayîn. Ji ber ya ku Rojavayê Kurdistanê parast û hem jî cîhan jî terorê parastin, jinên YPJ’ê bûn. Em jinên Rojavayê Kurdistanê divê em li beramberî zagonên ku ji aliyê hikumetê ve têne dayîn û nivîsandin, rawestin. Hebûna YPJ’ê di Sûriyê de, xwedîderketina li hêz û îradeya hemû jinan e”

‘Em ê piştgiriya YPJ’ê bikin’

Hêvî diyarkir ku ew ê her û her piştgiriya YPJ’ê bikin û wiha axaftina xwe qedand: “Em ê îro jinên Kurd ji bo piştgiriya hêzên xwe yêên YPJ’ê deng vedin, wê çalakiyên me neyên rawestandin heya ku hêza me ji bo wê duniya hemû matmayî de bigire. Em ji HTŞ’ê re qebûl nakin ji bo necîhbûna YPJ’ê di

destûrê de, ji ber ku ew dixwazin YPJ’ê di destûrê de bi rengê ku ew dixwazin cih bigirin, da ku mafekî ne rewa û hişmendiya xwe ya Islamiyeta radîkar bidin meşandin. Ev hemû ji destên navnetewî yên hegemonê û bi tayîbet Tirkiyê liştokan didine meşandin. Ji ber ku ji jinên perwerdekirî, yên ku li ser lingên xwe radiwestin û her wiha jinên rêxistinkirî yên ku li hemberî siyasetên wan disekinin ditirsin. Her wiha ew kampanyaya wê berdewam be.

Divê ne tenê ev kampanya li Rojava be, ji ber wê bengewaziya me ji her çar parçeyên Kurdistanê re ye ku her kes tevli vê kampanyayê bibe û piştgiriyê bidin hêza YPJ’ê. Her wiha gerek kurdên me yên li Ewropa jî tevli vê kampanyayê bibin da ku hêza YPJ’ê jî di destûra Sûriyê de cihê xwe yê esasi bigire. Weke ku me dît ku çawa jinên me yê YPJ’ê şehîd xistin û ew hemû dîmen di nava Cîhanê de deng vedan. Ji bo wan dîmenan jî bêtir hêz û moralên me xurt bûn ku êdî em van kiriyaran qebûl nakin û em pišta hêza xwe YPJ’ê bernadin. Em di dawiyê de dibêjin ku her kes piştgiriyê bide YPJ’ê, îro YPJ’ê welatê xwe bi wan keziyên xwe yêên xweşik parastin. Daxwaza me jî ji YPJ’ê re ew e ku YPJ’ê jî li hemberî hikumeta demkî bisekine. Ji bo ew Şehîdên ku hatine dayîn, gerek muhra YPJ’ê di duniyayê de neyê windakirin.”

Bandora pêşesaziyê li ser jîngehê

Pêşketinên bi lez ên ku di cîhanê de çêdibin, çî ji hêla teknolojiya an jî pêşesaziyê bandoreke pir mezin li ser jîngehê çêdike ku di encamê de zehmetiyên mezin û xeternak derdixe holê, di heman demê de jî çareseriyên piralî bi xwe re aniyê ji bo hêsankirina asta jiyânî.

Navenda Nûçeyan

Teknolojiya beşek girîng û sereke a jiyana me ya rojane ye. Teknolojiya di warên cûrbecûr de, ji tenduristî û perwerdehiyê bigire heya pişesazî û ragihandinê, ro-leke girîng dilîze. Bi pêşketinên bilez a teknolojîk re, eşkere bûye ku teknolojiya bandorek dualî li ser jîngehê dike. Ji aliyekî ve, afrîneyên teknolojîk bûne alîkar di hêsankirina jiyanê de, baştirkirina asta jiyânî û zêdekirina hilberînê, lê ji aliyekî din ve, bûye sedema girankirina zehmetiyên jîngehî wekî qirêjî, guherîna avhewayê û kêmbûna çavkaniyên xwezayî. Ji destpêka dîrokê ve, mirovan hewl daye ku teknolojiyê bikar bîne da ku jiyanê baştir bike. Lê belê, her ku girêdayîbûna me bi teknolojiyê re zêde dibe, xetereyên wê yên jîngehê jî zêde bûne. Teknolojiya, şûrek dudevî ye, dikare ji bo parastina jîngehê an jî ji bo wêrankirina wê were bikar anîn. Têvî feydeyên teknolojiyê, bandorên wê neyînî li ser jîngehê jî hene. Ev bandorên neyînî li gorî cureyên teknolojiyê, çawanîya bikaranîn û sepandina wê diguherin. Ji bo kêmkirina van bandorên neyînî û parastina jîngehê, pêşxistina teknolojiyên domdar û pejirandina pratîkên dostane yên jîngehê pêwîste.

Teknolojiya û zehmetiyên jîngehî

1-Qirêjîya Jîngehî

Qirêjî yek ji pirsgirêkên herî xeteran-ên jîngehê ye ku ji pêşketina teknolojîk û pişesaziyê çêdibe, ji ber ku ew zirarê digihîne tenduristiya mirovan û zindiyên din di heman demê de gefê li domdariya çavkaniyên xwezayî dixwe.

Gelek cureyên qirêjiyê hene jê:

Qirêjîya hewa: Ji ber derketina gazên zirardar ji kargeh, veguhas-

ewlehiya xwarinê.

3-kêmbûna çavkaniyên xwezayî

Bi zêdebûna berdewam a nifûsê û zêdebûna xerckirina gerdûnî re, cîhan bi pirsgirêkekên mezin rû bi rû ye, wekî kêmbûna çavkaniyên xwezayî bi rêjeyek ku ji kapasîteya cîhanê ya ji bo nûkirinê zêdetir dibe. Di nav van çavkaniyan de yên herî berbiçav ev in: Ava şêrîn: Av di çandînî, pişesazî û xerckirina navmalî de tê bikar anin; lêbelê tevî vê yekê, cîhan ji ber zêdebikaranîn û guherîna avhewayê ku bandorê li çavkaniyên xwezayî dike, ji krîzeke avê ya zêde dikîşîne. Sotemeniyên fosîl: Her çend ew çavkaniya sereke ya enerjîyê ya cîhanê be jî, rezervên petrol, kominir û gaza xwezayî kêm dibin, ev yek lêgerîna alternatîfên domdartir pêwîst dike. Daristan: Daristan ji bo çandînî û pişesaziyê bi berfirêhî têne qutkirin, ev yek gefê li cihêrengiya biyolojîk dixwe û dibe sedema zêdebûna belavbûna karbonê.

4-Windabûna biyolojîkî

Çalakiyên mirovan, wek birîna daristanan, qirêjî û nêçîra zêde, mekma windabûna biyolojîk. Cihêrengiya biyolojîk ji bo parastina hevsgengiya jîngehî pir girîng e, ji ber ku nebat û ajal xizmetên jîngehê yên sererke peyda dikin, wekî paqijkirina hewa û avê, gubrekirina berheman û kontrolkirina nexweşîyan.

Rola teknolojiyê di çareserkirina pirsgirêkên jîngehê de

1-Enerjiya nûjenkirî

Yek ji çareseriyên sereke ji bo li hember sekinandina li dijî guherîna avhewayê û kêmkirina qirêjiyê, veguheztina ber bi çavkaniyên enerjîya nûjenkirî ye, wek: Enerjiya rojê: Panelên rojê ji bo veguherandina tîrêjên rojê bo elektrîka paqij têne bikar anîn û bi vî awayî girêdayîbûna bi sotemeniyên fosîl kêm dibe. Enerjiya bayê: Turbinên bayê ji bo hilberandina elektrîkê ku bi kapçsîteyêke mezin û bêyî belavbûna zirardar têne bikar anîn.

hejmar li welatên Bakurê Ewropayê gihişt jî sedî 65. Lêbelê, lêçûna jîngehê ya teknolojiyê di aliyê neyînî de pir buha ye. Her sal niv milyon kes li Çînê ji ber qirêjîya ji bermahiyên kargeh û wesayîtan dimirin, tevî hewldanên Pekînê yên ji bo çareserkerina vê pirsgirêkê. Çîn yek ji hêzên pişesaziyê yên pêşeng ên cîhanê ye, lê di heman demê de yek ji wan welatan e ku herî zêde ji qirêjiyê bandor dibe.

3-Çavdêriya jîngehê bi karanîna teknolojiya jîr

Teknolojiyên nûjen bi rêya van rêbazan alîkariya şopandin û analîzkirina guhertinên jîngehê dikin:

Satelîtên ku guherîna avhewayê, helandina qeşayê û asta qirêjiyê dişopînin. Pergalên hîskirina jîr, ku kalîteya hewa û avê dişopînin û hişyariyên zû li ser qirêjkerên xeternak didin. AI, ku ji bo analîzkirina daneyên jîngehê, pêşbînîkirina karîsetên xwezayî û girtina tedbirên zû tê bikar anîn. Teknolojî şûrekî dudevî ye; ew dikare ji bo parastina jîngehê an jî ji bo wêrankirina wê were bikar anîn. Berpirsîyarî dikeve ser milê her kesî ku piştrast bike ku ew di navbera pêşerojê tê bikar anîn. Pergalên hîskirina jîr, ku kalîteya hewa û avê dişopînin û hişyariyên zû li ser qirêjkerên xeternak didin. AI, ku ji bo analîzkirina daneyên jîngehê, pêşbînîkirina karîsetên xwezayî û girtina tedbirên zû tê bikar anîn. Teknolojî şûrekî dudevî ye; ew dikare ji bo parastina jîngehê an jî ji bo wêrankirina wê were bikar anîn. Berpirsîyarî dikeve ser milê her kesî ku piştrast bike ku ew di navbera pêşerojê tê bikar anîn. Bi veberhênana li teknolojiya domdar, bilindkirina hişmendiya jîngehê û teşwîqkirina hevkarîya di navbera hikûmet, karsazî û civakan de, dikare hevsgengiyek di navbera pêşketina aborî û parastina jîngehê de were danîn û pêşerojek domdartir ji bo nîşên pêşerojê misoger bike.

4’ê Gulana 1937’an Destpêka Terteleya Dêrsimê

Volqan Elî

Dibe ku bi gotina jenosîda li ser gelê Yahûdî dest bi mijarê kirin tişteki îronîk (rewşa pêkenokî ya bi êş) bibe lê Yahûdî ji bo nijadkujîya li ser wan dibêjin ‘yekane’. Em Kurd jî bi taybetî Dêrsimî ji bo jenosîd dawî ya Komara Tirkîya ku bi ser wan de aniye dibêjin ‘Tertele’.

Bi rastî kesên dest bi xwendina vê nivîsê bikin dibe ku bifikirin û bêjin “her hal Dêrsimê di vê dîrokê de cara destpêkê dest bi serhildanê kiriyê, lê dema bi ser neketiyê ji bo rêzgirtina êşên hatine kişandin ev dîrok hatiyê derxistin pêş”. Lê dema em berê xwe didin belgeyên arşîvên Osmanî, tê fêmkirin ku rastiya Dêrsimê zêde ne wisa ye.

Ji dîroknas-nivîskar Mehmet Bayrak ku xwe gihandiye van arşîvan em fêr dibin, ku gelê Dêrsimê ti car jî paşayên Osmanî re serî natewîne. Hêzên dagirker ên Osmanî bi sedan caran êrîş anîne li ser erdên Dêrsimê lê her carê li çiyayên asê terpilîne. Ev împaratoriya navbirî ti car nekarîye bi dilê xwe hespê xwe li ser van erdan bibezîne. Dîsa li gorî daneyên ku dîroknasê Kurd ê bi rûmet ku bi dest xistiye, tenê di du sed salên dawî yên Osmanî de ku “bayê avakirina netewe dewletê” lê dabû (ev tehlîl ya filozofê çiyân Qasim Engîn e) erdên pîroz ên Dêrsimê zêdetirî du sed car bi êrîşên dirinde yên Turaniyan re

rû bi rû dimîne. Di wan hewldanên dagirker ên împaratoriyeî de her car ev warê pîroz karibûye xweserîya xwe biparêze.

Bi vê taybetmendiya xwe, Dêrsim heta vê dîroka bê bext kelhaya hinlaweşe û têknaçe ya gelê Kurd e.

Piştî, toz û qubara şerê despêkê yê cihanê, hêzên emperyalîst bi hezar dekûdolab û fenûfîtan îhtimala ku di navbera gelên Anatolî û gelê Kurd de komareke demokratîk ava bibe pûç kirin. Dewleta dagirkeriya Tirk bi îdamkirina Şêx Seîdê Kal û hevalên wî (29’ê Hezîrana 1925’an) li ber bircên Amedê teslîmbûna xwe jî emperyalîstan re piştrast kir. Ji ber ku hêzên dagirker dîrok pir baş dizanibûn, û li rewşa Dêrsimê hayil bûn, rayedarekî dewleta Tirk hê piştî jî serhildana Şêx Seîd salekê-du salan (1926) gotibû “Dêrsim serê kinêre (kuleke pîs) ye divê were ecîqandin.” Hê wê demê ti tişt li meydandî tinebû. Ne serhildan û ne jî berxwedana Dêrsimê, ne jî nelîhevkirinek ku bûyibe pîrsgirîkek mezin ku nehatibe çaraserkirin... Lê mixabin dewletê dixwest hê ji wê demê ve sedeme-ke maqûl peyda bike, tişteki bike sedem ku bi ser Dêrsimê ve were, êrîşê Kurdan bike.

Di encamê de li gorî xwe sedem jî peyda kir: mijar çî bû? Beriya Şoreşa Oktobira 1917’an artêşên Rûs heta bi Erzerom hatibûn, gelek erdên Serhedê xistibûn destê xwe. Ji ber

Şoreşa Oktobirê, Lenîn biryar da ku artêşên Rûs ji van deran bikişin. Lewma hin cebilxaneya xwe li pey xwe hiştibûn. Kurdên Dêrsimî jî ji bo parastina xwe, beşeke vê dest danibûn li ser. Vaye dewleta Tirk a dagirker ev rewş dîkir wekî bahane! Piştî vê hevdtîninê Pîr Seyid Riza fêm dike ku dewletê biryar daye dê fermanê li ser Dêrsimê rake!

Ji vê hevdtîninê dizivire, û tê. Li gorî lêkolînên dîroknasan Pîrê Dêrsimê Seyîd Riza li ser çaviyên ku Ava Munzurê jê dikişe civînekê bi serekeşîrên Dêrsimê re çêdike. Di vê civînê de ji wan re dibêje; “Axano, begino! Êdî hatiyê fêmkirin li Gazî Paşa (M. Kemal) bi hezaran belayên xwe ve kemîn daniye. Ji bo hilweşandina Dêrsimê, ji bo qîra wê bînin, her cure amadekarî ten kirin. Nebêjin ku niyeta wan bac e. Ji bo Elezîzê paşayekî wisa danîne ku kê bixwaze dikuje. Dêrsima Şah Xizir, bi navê ‘Tuncelî’ kirine bajar û bi ser Enqereyê de hesibandine. Li her dera Dêrsimê leşker bi cih kirine. Êdî her kes fêr bûye ku dê di biharê de êrîş werê li ser Dêrsimê. Dêrsimiyên me ketine fikara can, malûmilêkan xwe.

Cotkarên me li rêyan, li gundan digirin, di avakirina pir û dibistanan de dixebitînin. Kî li dij derkevi jî lê didin, xeberan jê re didin. Kevir û axê pê didin kişandin. Armanca wan eşkere ye. Wê her aliyê Dêrsimê belavela bikin û perperîşan bikin. ... Hedefa

wan jî kokê ve guhertina Dêrsimê ye.” Lê ji vê bi şûn de ne Kurd vala dise-kinin û ne dewlet. Dewlet heqaretê li Kurdan dike, baregehên xwe zêde dike û êrîş li şerêf û kerameta gel dike. Ji ber vê; roja 20-21’ê Adara 1937’an dema pira ji daran hatibû çêkirin ya li ser Çemê Harçîkê ku Pax û aliyeî Kaxmûtê bi hev ve girê dide, ji aliyeî Demenan û Haydaran ve tê hilwe-şandin û torên telefonê têne qutkirin, dewlet vê dike hincet û êrîşa li ser Dêrsimê ku bi salan amadekariyên wê dikir, dide destpêkirin. Beriya Ha-rekata Leşkerî ya mezin, ji balafiran bi dîroka 4’ê Gulana 1937’an belavok têne avêtin û banga teslîmbûyînhê li gelê herêmê tê kirin. Têde hişyarî dihat kirin ku yên werin teslîmkirin an jî bi xwe teslîm bibin wê ji bilî nêzkîatiya adil a dewletê bi tişteki din re hevrû nebin. Eger xwe teslîm nekin artêşa dewletê dê qîra wan bîne. Vaye ev dîroka diyar ji bo hemû jenosida li ser Dêrsimê tenê wekî nîşanekê jî rêzê ye.

Di dîroka nêzik de, gelê Kurd bi gelek siyasetan re rû bi rû maye ku bi giranî jî ew siyasetana li ser bingehê înkar û îmhayê hatine ava kirin. Li gelek welatên ku Kurd tê de dijin, zimanê Kurdî bi awayekî fermî qebûl nekirî bû, hinkirina wê hatibû qedexkirin, û li şûna wê zimanên din bi zor hatibûn sepandin. Ev siyaseta înkarê ne tenê di warê perwerdehiyê de, lê di medyayê, çandê û jiyana rojane de jî xwe nişan dida. Bi vî rengî, armanc ev bû ku Kurd ji ziman û çanda xwe dûr bikevin û bi demê re nasnameya xwe winda bikin.

Lê belê, li dijî van siyasetan, têkoşînek berdewam û berxwedanek xurt hat pêşvebirin. Nivîskar, helbeşvan, mamoste û aktivîstên kurd bi rû bi rû hatina şertên dijwar re jî hewl dan ku zimanê xwe zindî bigirin. Weşanên nefermî, xwandin û nivîsandina bi Kurdî di şertên qedexeyan de, û veguhastina çand û ziman jî nişekê bo nişeke din, hemû beşen girîng ên vê têkoşinê ne. Her çend gelek kes jî ber ve xebatê hatine cezakirin, girtin an jî neçar man ku welatê xwe bihelîn jî, lê wan deşt jî armanca xwe ber-neda û têkoşina we domandin.

Di salên dawî de, bi bandora van tekoşinan, hin guhertin jî çebûne. Zimanê Kurdî di hin deveran de deşt pê kir ku bi awayekî fermî were qebûlkirin, li zanigeh û dibistanan hate dayin, û medyayên bi Kurdî zêde bûn. Lê her çend ev gav girîng bin jî, hin gelek astengî hene. Siyaseta înkarê li hin dewletan tam weke berê bi awayeke yekser û eşkere nebe jî lê bi awayên cuda hin jî dom dike, û pêdivî ye ku tekoşin bi şewazekî rêkûpek û berdewam bidome. 15’ê Gulanê jî bo me bîranîna ve rastîyê ye ku ziman ne tenê amûrekî ragihandinê ye, lê ruhê neteweyekê ye. Parastina zimanê Kurdî, di heman demê de parastina dîrok, çand û hebûna gelê Kurd e. Ji ber ve yekê, pêdivî ye ku hemû kes heta saziyên civakî – bîrpirsi-yariya xwe di ve warê de bizanin û beşdarî ve tekoşina pîroz bibin.

15’ê Gulanê jî bo gelê Kurd û zimanê Kurdî rojeke girîng û xwedî wateyeke taybet e. Ev roj ne tenê wekî bîranîna zimanekî ye, lê di heman demê de wekî sembo-la tekoşina dirêj a gelê Kurd jî bo parastin, pêşxistin û zindî ragirtina nasnameya xwe tê ditin. Ziman, bingehê hebûna neteweyî ye; jî ber ve yekê, her siyaseta ku arman-ca we tune kirin an jî qelskirina zimanekî be, di rastîyê de arman-ca we jî tune kirina xwediyê we zimanê ye.

Ziman esle, bê zimanî mayîn bê esil mayine. Zimanê gelekî ku bê parastin, weke netewe jî di nav dîrokê de dom dike. Jiber di rasti-ya dîrokê de jî em dibînin ku wen-dahiya gelek civakan û ne diyariya koka we an jî eslê we jiber helan-dina di warê ziman de bûye. Jiber ziman jî bo her civakek hafize û jiyane hevbeşe, jî lewma ziman jî bo her civakek hebûne, xwebûne. Ji bo gelê kurd jî ziman bingehê hebûna civakî û neteweyî bûye.

Di dîroka nêzik de, gelê Kurd bi gelek siyasetan re rû bi rû maye ku bi giranî jî ew siyasetana li ser bingehê înkar û îmhayê hatine ava kirin. Li gelek welatên ku Kurd tê de dijin, zimanê Kurdî bi awayekî fermî qebûl nekirî bû, hinkirina wê hatibû qedexkirin, û li şûna wê zimanên din bi zor hatibûn sepandin. Ev siyaseta înkarê ne tenê di warê perwerdehiyê de, lê di medyayê, çandê û jiyana rojane de jî xwe nişan dida. Bi vî rengî, armanc ev bû ku Kurd ji ziman û çanda xwe dûr bikevin û bi demê re nasnameya xwe winda bikin.

Lê belê, li dijî van siyasetan, têkoşînek berdewam û berxwedanek xurt hat pêşvebirin. Nivîskar, helbeşvan, mamoste û aktivîstên kurd bi rû bi rû hatina şertên dijwar re jî hewl dan ku zimanê xwe zindî bigirin. Weşanên nefermî, xwandin û nivîsandina bi Kurdî di şertên qedexeyan de, û veguhastina çand û ziman jî nişekê bo nişeke din, hemû beşen girîng ên vê têkoşinê ne. Her çend gelek kes jî ber ve xebatê hatine cezakirin, girtin an jî neçar man ku welatê xwe bihelîn jî, lê wan deşt jî armanca xwe ber-neda û têkoşina we domandin.

Di salên dawî de, bi bandora van tekoşinan, hin guhertin jî çebûne. Zimanê Kurdî di hin deveran de deşt pê kir ku bi awayekî fermî were qebûlkirin, li zanigeh û dibistanan hate dayin, û medyayên bi Kurdî zêde bûn. Lê her çend ev gav girîng bin jî, hin gelek astengî hene. Siyaseta înkarê li hin dewletan tam weke berê bi awayeke yekser û eşkere nebe jî lê bi awayên cuda hin jî dom dike, û pêdivî ye ku tekoşin bi şewazekî rêkûpek û berdewam bidome. 15’ê Gulanê jî bo me bîranîna ve rastîyê ye ku ziman ne tenê amûrekî ragihandinê ye, lê ruhê neteweyekê ye. Parastina zimanê Kurdî, di heman demê de parastina dîrok, çand û hebûna gelê Kurd e. Ji ber ve yekê, pêdivî ye ku hemû kes heta saziyên civakî – bîrpirsi-yariya xwe di ve warê de bizanin û beşdarî ve tekoşina pîroz bibin.

Rewşa dawî ji şerê Îran û Amerîka-Îsraîlê

Agirbesta hestiyar a di navbera Îran û DYA’yê de li gel şer û pevçûnên li Tengava Hurmuzê û îdiayên êrîşên li ser Mîrnîşînên Erebî yên Yekbûyî ji nû ve kete talûkeyê û hişt agirbest têkbiçe, Trump li hemberî Îranê ji ber astengkirina keştiyên Amerîkî gefeke mezin xwar, di heman demê de têkildarî êrişa li ser Îmaratê Îsraîlê amadekariyên xwe yên şer li hemberî Îranê dike.

Navenda Nûçeyan	
Di gel ku tansiyona li Tengava Hurmuzê bi lez zêde dibe, Mîrnîşînên Erebî yên Yekbûyî diyar kir ku ew ji aliye Îranê ve hatiye hedefgirtin. Wezareta Karên Derve ya ya Mîrnîşînên Erebî yên Yekbûyî tiştên rû dane weke rageşiyeke bitalûwe pê nase kirin û ragihand ku ew mafê xwe yê bersivdayînehê veşartî digirin. Televîzyona dewletê ya Îranê jî îdiayên berbehs red kirin, got ku Îranê niyeta hedefgirtina Mîrnîşînên Erebî yên Yekbûyî tune ye û “serpêhatîperestiya leşkerî ya DYE’yê” jî geşedanên berbehs bîrpirsiyar girt. Ji DY A’yê operasyona Hurmuzê Serokê DYE’yê Donald Trump bi armanca jinûvedestpêkirina trafîka li herêm ya ku ev du meh in sekiniye, operasyona leşkerî ya bi navê “Project Freedom” xist dewrê. Trump got ku ger keştiyên DYE’yê werin hedefgirtin ew ê bi awayekî tund bersivê bidin Îranê.	
Li keştiyên iranê xistin	
Fermandariya Hêzên Navendî yên DYE’yê ragihand ku du keştiyên bazirganiyê yên DYE’yê bi serkeftî ji Tengava Hurmuzê derbas bûne û Îranê jî ev yek derewand. Her wiha hêzên DYE’yê dan zanin ku bi egera gefa li hemberî bazirga-niya behrî wan 6 keştiyên Îranê	
Buhayê petrolê zêde bû	
Rageşiya berbehs bandor li piyaseyên petrolê kir. Buhayê warîleke petrola Brent ku referansa navneteweyî ye li gel zêdebûna ji sedî 5’an jî 114 dolaran derbas bû.	
Li hêla din Artêşa Îranê ragihand ku wê nehişt keştiyên şer ên DYA’yê bikevin Tengava Hurmuzê. Ajan-	

Hikumeta Sûriyê li Kobanê pankêtên Erebî datîne û Kurdî paşguh dike

Navenda Nûçeyan	
Hikumeta demkî ya Sûriyê wekî gaveke dijî peymana 29’ê Çileyê navên bi zimanê Erebî li ser pankêt û saziyên cuda datîne û navên bi zimanê Kurdî paşguh dike.	
Li gundewarê Kobanî, piştî danîna pankêtên nû y ên girêdayî şaredariya navçeya Çelebiyê, nakokî bi xwe re anîn. Di paketan de nav ên tenê bi Ere bî hatine nivîsîn bawê n ku navê Kurdî li gel Ere bî were bikaranîn, ev yek jî metirsiy ên cidî afrandin. Li gorî çavkaniy ên herê mî y ên Re-	
wangeha Mafê Mirovan a Sûriyê, di v e p êngavê de hejmarek sazî, di nav de navenda tenduristi yê û avahiya şaredariyê, li herêmeke ku nifûsa w e piranî Kurd e, bi taybetî li bajarok ê Çelebiye û Xerab Işik	
û derdora wan, heta derdora kar-di v e p êngavê de hejmarek sazî, di nav de navenda tenduristi yê û avahiya şaredariyê, li herêmeke ku nifûsa w e piranî Kurd e, bi taybetî li bajarok ê Çelebiye û Xerab Işik	
Di derdora wan, heta derdora kar-di v e p êngavê de hejmarek sazî, di nav de navenda tenduristi yê û avahiya şaredariyê, li herêmeke ku nifûsa w e piranî Kurd e, bi taybetî li bajarok ê Çelebiye û Xerab Işik	
Di derdora wan, heta derdora kar-di v e p êngavê de hejmarek sazî, di nav de navenda tenduristi yê û avahiya şaredariyê, li herêmeke ku nifûsa w e piranî Kurd e, bi taybetî li bajarok ê Çelebiye û Xerab Işik	

sa Nûçeyan a Farsê jî piştrast kir ku keştiyek Hêzên Deryayî yên Amerîkî bi du mûşekan hat hedefkirin.

Artêşa Îranê di daxuyaniya xwe ya îro de ragihand ku wê rê neda keştiyên şer ên Amerîkayê derbasî Tengava Hurmuzê bibin.

Çavkaniyan ji Ajansa Nûçeyan a Fars re piştrast kir ku keştiyek Hêzên Deryayî yên Amerîkayê bi du mûşekan hatiye ledan.

Heman çavkanî got, “keştî îro bi ni-yeta ku derbasî Tengava Hurmuzê bibe, li nêzî bendera Jaskê tevger kir û ewlehiya deryayî bînpê kir. Keştiyê guh neda hişyariyên Hêzên Deryayî yên Îranê, lew ra

gel me alavên jî yên cihanê baştir hene. Baregehên me yên leşkerî li tevahî cihanê hene, tije alav in. Em dikarin wan alavan bi kar bînin û em ê we yekê bikin ger were xwestin.

Hêjayî bibîrxistinê ye ku Îranê di 4’ê Gulanê de agirbesta di navbera xwe û Amerîka de têkbir dema ku artêşa Îranê êrîşî herêmeke pişesaziyê ya Îmaratê kir, di encamê de 3 kesên ku nasna-meya wan Hindî ye birîndar bûn. Di encamê de çapemeniya Israîlê da diyarkirin ku artêşa Israîlî amadekariya xwe jî bo destpêkirina şerê li dijî Îranê dike.

gel me alavên jî yên cihanê baştir hene. Baregehên me yên leşkerî li tevahî cihanê hene, tije alav in. Em dikarin wan alavan bi kar bînin û em ê we yekê bikin ger were xwestin.

Hêjayî bibîrxistinê ye ku Îranê di 4’ê Gulanê de agirbesta di navbera xwe û Amerîka de têkbir dema ku artêşa Îranê êrîşî herêmeke pişesaziyê ya Îmaratê kir, di encamê de 3 kesên ku nasna-meya wan Hindî ye birîndar bûn. Di encamê de çapemeniya Israîlê da diyarkirin ku artêşa Israîlî amadekariya xwe jî bo destpêkirina şerê li dijî Îranê dike.

Divê Kurd niha diyarker bin, ne li bendê bin

Hasan Ağaç

Rojhilata Navîn jî nû ve tê şekildan. Nexşe, hevsengî, tifaç, dijminahî û dewletparêzî jî nû ve têne sazki-rin. Di demên weha de, gel an bi îradeya xwe dibin mijarên dîrokê an jî li ser maseya yên din dibin çîpên danûstandinê. Kurdan ev rastî bi giranî sedsalek e ku jiyan kirine. Ji ber ve yekê, pêvajoya ku îro tê meşandin ne “pêvajoyek danûstandinê” ya asayî ye an jî ne mijarek siyasî ya demkî ye. Ev pêvajo rasterast bi pêşeroja gelê Kurd ve girêdayî ye. Lêbelê, divê bi eşkere were gotin: rewşa heyî xetera veguherîna taktîkek derengketinê li şûna pêvajoyek aştîyê ya rastîn hildigire. Ji ber ku Rêber Apo îradeyek dîrokî nişan daye. PKK, li gorî ve bangê, gavên pir girîng û xeternak avêtine. Agirbest, devjêberdana stratejiya tekoşina çekdarî, veguheztina siyaseta demokratîk û civakek demokratîk.

Ev gavên piçûk nînin. Ev pêşveçûna tekoşinek ku nêzîkî pêncî salan dirêj dibe ber bi qonaxek dîrokî ya nû ve ye. Lêbelê, dewletparêziyê bi heman cidiyeteî hîn jî li hember ve îradeyê nayê dîtin. Her çîqas

dewleta Tirkîyê û hikûmeta AKP’ê di heman demê de retorîka “pêvajoyê” tînin ziman jî, ew jî avêtina gavên yasayî, siyasî û civakî yên ku jî bo ve pêvajoyê hewce ne dûr dike-vin. Her çîqas têkiliya bi îmralityê re berdewam bike jî, nivîs nayên eşkerekirin; her çîqas li ser aştîyê nîqaş tê kirin jî, jî bo garantîkirina hebûn, nasname û îradeya gelê Kurd tu rekeftinên berbiçav nayên kirin. Ev nakokî êdî nayê veşar-tin. Ji ber ku pîrsgirêk ne tenê “bêdengkirina çekan” e. Pîrsgirêk garantîkirina destûrî, yasayî û siyasî ya hebûna gelê Kurd e. Pîrsgirêk avakirina civakek demokratîk e.

Pîrsgirêk ev e ku paradîgmaya Neteweya Demokratîk û Civaka Demokratîk, ku ji hêla Rêber Apo ve hatiye pêşkêş kirin, dê wekî çareseriyek rastîn ji bo Tirkîya û Rohhilata Navîn were pejirandin. Îro, mifteya pêvajoyê vekirî ye: Rêber Apo. Paşguhkirin, tengki-rin an kemkirina rola wî tenê wekî “aktorek ku mirovan dihêle çekên xwe deynin” ve pîrsgirêkê çareser nake. Rêber Apo ne tenê ew e ku serdemek girtiye; ew îradeya ku çarçoveya siyasî, sefelfeî û civakî ya serdemek nû ava dike ye. Bêyî xeta ku wî daniye, ne çareseriyek

demokratîk li Tirkîyeyê mimkun e, ne jî pêşeroja azad û demokratîk a Kurdan di krîzên herêmî yên li Sûriye, Iraq û Îranê de dikare were misogerkirin. Bi heman awayî, çareserî bi paşguhkirina rastiya PKKê nayê sazkirin. PKK bersi-va dîroki ya vî gelî ye li hember polîtîkayên înkar û tunekirin.

Biryarên ku îro têne girtin ne teslîmbûn in; ew veguheztina tekoşinê ber bi zemînek nû ve ne. Yên ku ve yekê fêm nakin, an dîroka Kurd nizanin an jî bi zanebûn ve tahrîf dikin. Tişte ku dewlet îro dike, pir caran rêvebirina demê ye. Hesabên hilbijartinê, danûstandinên herêmî, dosyayên Îran û Sûriyeyê, hesabên stratejîk ên derbarê Rojava de... Ev hemû siyayekê diavêjin ser pêvajoyê. Lêbelê, aştî ne bi hesabên taktîkî, lê bi werkeyiya stratejîk tê sazkirin. Ger dewlet bi rastî çareseriyek dix-waze, divê ve yekê ne bi retorîkê, lê bi qanûnî nîşan bide. Ya ku îro hewce ye eşkere ye: gaveke demokratîkbûnê ya berfireh ku azadiya fizîkî ya Rêber Apo dihewîne, nasnameya gelê Kurd nas dike, rê li ber siyaseta demokratîk vedike û siyasetmedarên girtî jî dihewîne. Wekî din, “pêvajo” dê veguhere

mekanîzmayek li bendê ku nav lê qalîkek vala heye. Lêbelê, li vir bîrpirsiyariyek aliyeî Kurd jî heye. Hiştina pêvajoyê tenê ji bo gavên Evnqere dê bavêje xeletiyek cidî ye. Ger gel rêxistin nebe, ger ci-vak xwedî li pêvajoyê dernekeve, ger siyaseta demokratîk li kolan, tax û hemû qadên civakî bingeh-hek xurt ava neke, dewlet dê ve pêvajoyê li gorî dilê xwe dirêj bike. Ji ber ve yekê, pîrsgirêk ne tenê li bendêbûna dewletê ye; ew li ser rêxistinkirina îradeya gel e. Kurd êdî ne Kurdên berê ne. Modela civakî ya ku li Rojava derket holê, siyaseta demokratîk a ku li Bakur tê meşandin, destkeftiyên ku tevî nakokiyên li Başûr hatine bidestxis-tin û ruhê berxwedanê yê bilindbûyî li Rohjihatê nişan didin ku gelê Kurd ne tenê bûye mijarek “li bendê”, lê bûye mijarek “rêvebir”. Ji ber ve yekê, tişte ku îro divê were kirin eşkere ye: Ne li bendêbûn, lê rêxistinkirin. Ne çavderîkirin, lê destwerdan. Ne hêvîkirin, lê avakirin. Û ya herî girîng: Nehiştina pêşeroja xwe ji rehma yên din re. Ji ber ku li ve erdnîgariyê, her kesê ku çarenûsa xwe nenivîse, yên din dê çarenûsa wan binivîsin.

Hikumeta demkî dixwaze rêbaza sedsalê li ser zimanê Kurdî bide meşandin

Piştî Şoreşa Rojava, cara yekem di dîroka Sûriyê de zimanê Kurdî li Rojava bû zimanê fermî, ev yek jî rê li ber polîtîkayên asimilasyonê girt. Ev fermibûn ne tenê siyasî bû, lê ruhê gel jî vejand. Niha jî, ji aliyê hikumeta demkî ya Sûriyê ve hewildan hene ku dîsa rêbaza sedsalê li ser zimanê Kurdî bide meşandin.

Ronahî Sadûn/Qamişlo

Ziman ji bo gelekî ne tenê amûreke danûstendinê ye, lê belê nasname, hebûn û rûmeta wî gellî ye. Dîroka zimanê Kurdî dîrokeke berxwedanê ye ku bi êş û berdêlên giran hatiye parastin. Di sedsala dawî de, polîtîkayên asimilasyonê li her çar parçeyên Kurdistanê bi sîstematîk hatin meşandin. Ji ber ku dagirkeran dizanibû ger zimanek bimire, gelê wî jî dimire. Lewra êrişa herî mezin birin ser ziman. Lê belê Kurdan zimanê xwe di çirok, gotin, dengbêjî û di nava malbatan de parastin. Ji ber ziman ji bo Kurdan qada têkoşinê ya herî mezin e.

Koka her mirovekî/ê zimanê dayika wî ye

Zimanê dayikê ji girêdana herî bingehîn e ku mirov bi rêya wê yekem car bi cihanê re rû bi rû dimîne û hemsten xwe diyar dike. Zarokek ku bi zimanê xwe yê zikmakî fêr dibe, difikire û diafirîne, hem serkeftina akademîk û hem jî baweriya xwe bi xwe zêde dike. Ji ber ku mirov di karê xwe tenê bi zimanê xwe bi awayekî zelaltir, rastir û afirîner xwe ifade bike. Ev ne tenê bandorek erênî li ser pêşketina takekesî, lê di heman demê de li ser pêşketina civakê jî dike. Civakên ku bi zimanê xwe yê zikmakî zarokên xwe mezin dikin, nîrxên xwe yên çandî diparêzin û bi baweriyek mezinîr ber bi siberojê ve diçin. Ji ber vê yekê, parastina zimanê dayikê ne tenê parastina mirateya çandî ye, lê di heman demê de tê wateya rêzgirtina nasnameya takekesî, azadiya raman û mafê perwerdeyê jî. Zimanê dayikê koka mirovekî ye. Lewra kes û civakên xwedî kokên xurt, dikarin di her şert û mercan de bijin. Ji ber vê yekê, zindî hiştina zimanê dayikê li veguhestina wê ji nişên siberojê re hem berpirsiyariyek mirovî û hem jî berpirsiyariyek gerdûnî ye. Li tevahî cihanê ya sereke ji bo naskirina mirov û qebûlkirina wî/ê ziman mercê sereke ye. Zimanê Kurdî jî yek ji zimanên girîng ên herêma Rojhilata Navîn e, dîroka wê pir kerdin û dewlemend e. Zimanê Kurdî hebûna gelekî bi salan e ji bo wê têkoşin kirine.

Zext û qedexeyên li ser zimanê Kurdî ne nû

Qedexekirina zimanê Kurdî di nava pêvajoyeke dirêj û bi salan e li nav Kurdistan ku hatiye parçekirin, hatiye meşandin. Ev polîtîka bi armanca asimilasyonê û ji holê rakirina nasnameya Kurdî, hatiye kirin. Zext û qedexeyên li ser zimanê Kurdî ne nû

ne, lê ji avakirina sîsteman an jî dewletan û heta niha bi awayekî plankirî, berdewam dikin. Ev yek hiştiye ku heta niha mafê "perwerdeya bi zimanê dayikê" di qanûna bingehîn de li Bakur, Rohilat û Rojavayê Kurdistanê, neyê misogerkirin. Girêdayî rewşa zimanê Kurdî, em ê di nava rapora xwe de balê bikişînin ser qedexekirina zimanê Kurdî beriya Şoreşa Rojavayê Kurdistanê, herwiha rewşa wê di nava salên şoreşê de û girêdana wê bi rewşa îro re.

Beriya Şoreşa Rojava rewşa zimanê Kurdî çawa bû?

Zimanê Kurdî li Sûriyê bi dehê salan ji aliyê sîstemên heyî li pey hev bi taybetî piştî hatina rejîma Baasê ser desthilatdariyê di sala 1963'an de bi awayekî fermî hatibû qedexekirin. Ev polîtîkayên çewisandinê bi armanca "Erebkirinê" hatibûn meşandin. Di wan deman de li Sûriyê mafê gelan dihat bînpêkirin. Bawerî û netewên cûda nedihat qebûl kirin. Netew dewleta Sûriyê li ser bingeha yek ziman, yek netew, yek bawerî û yek alî hatibû ava kirin û hemû netewên cûda tune hatibûn hesabandin. Ev yek jî her tim bi xwe re alozî anîn. Ji ber ku tu gel bê ziman û nasname nikare bijî. Ziman mafê bingehîn a mirovan e. Mafekî xwezayî ye. Di peymanan navneteweyî de jî ew maf hatiye destnîşan kirin. Lê di nava Sûriyê de, taybet gelê Kurd û gelên cûda ji vê peymanê û mafî bêpar hatibûn hiştin. Tîpeke Kurdî dibû sedema girtin û kuştinê. Lê bi Şoreşa 19'ê Tîrmehê zindîkirina rastiya dirokê pêk hat. Gelek ol û bawerî di nava Sûriyê de jî wekî mafê bingehîn hesabandin. Şoreşa 19'ê Tîrmehê ew rastiyên dirokê zindî kir.

Destpêka qedexekirina zimanê Kurdî li Sûriyê

Piştî serxwebûna Sûriyê û bi taybetî di salên 1960'an de, zextên li ser nasnameya Kurdî zêde bûn. Di sala 1962'an de jî bi hezaran kurd ji mafê welaflîbûnê hatin bêparkirin û bînasnameya Sûrî man. Li kêleka Kurdî her kes bi zimanê xwe fêr dibe û sîstema demokratîk li tevahî dezgeh û sazîyan tê meşandin.

Modela perwerdeyê bi rengê demokartîk

Piştî şoreşê rûpelekê nû hat vekirin. Tiştên ku ji gelê Kurd hatibûn qedexekirin û jê mahrûm bibûn, edî karin li ser bixebitin û bijîn. Zarokên Kurd, Erebb, Tirkmen, Suryan û hemû netewan azad bûn ku bi zimanê xwe perwerde bibin. Ew yek jî di nava gelan de bû sedema aramiyê û hezkirinê. Ji ber bi salên dirêj siyasatên çewt û hevdu nehevqebûlkirin bibûn sedema zehmetî û aloziyên mezin. Lê bi pergala Neteweya Demokratîk ku wekhevîya gelan esas digire, aloziyên di navbera gelan de jî çareser dike. Piştî avabûna Rêveberîya Xweser, Desteya Perwerdehiyê li ser bingeha Neteweya Demokratîk hate damezrandin. Pergala perwerdehiya li Rojavayê Kurdistanê pir zimanî ye, dibistan, sazî û dezgehên hatin avakirin û ji aliyê perwerdehiyê ve gavên mezin hatin avetin. Bi sedan şagirtên li ser esasê Neteweya Demokratîk perwerde dîtine mezin dibin û xizmeta gelê herêma dikin. Hemû jî bi zimanê xwe perwerde dibin. Ew di Rojhilata Navîn de modeleke yekemîn bû.

Kengî guhertin di rewşa zimanê Kurdî de dest pê kir?

Piştî sala 2011'an ku bi destpêkirina şerê navxweyî yê Sûriyê û kontrolkirina herêmên Kurdî ji aliyê kurdan ve (Rojavayê Kurdistanê), qedexeya li ser zimanê Kurdî di pratîkê de li vê herêmê bi dawî bû. Ev yek jî destkeftiyên herî mezin ên şoreşê bû. Piştî Şoreşa Rojava, cara yekem di dîroka Sûriyê de zimanê Kurdî bû zimanê perwerdehiyê. Îro jî dibistana seretayî heya zanîngehan bi Kurdî perwerde tê dayin. Ev yek ne tenê destkeftiyeye siyasî ye, lê vejîna ruhê gelekî ye. Bi saya vê şoreşê bi hezaran mamoste li zanîngêhên Kurdî derçûn û bi sedan dibistan hatin vekirin. Niha li hemû dibistanên Rojavayê Kurdistanê xwendina bi Kurdî û zimanên ditir tê kirin. Di heman demê de piştî şoreşê, weşanxane, kovar, rojname û radyoyên bi Kurdî zêde bûn. Nivîskar û helbestvanên Kurd bi azadî berhemên xwe bi kumancî û alfabeya latînî çap dikin. Tevî ku zimanê Kurdî di rewşeke zehmet de bû, şoreşê rê li ber polîtîkayên asimilasyonê girt û perwerdehiyê ku ev yek di dîroka Sûriyê de gaveke dirokî tê hesabandin. Şoreşa Rojava ne tenê ronahî da ser zimanê Kurdî, lê li kêleka zimanê Kurdî her kes bi zimanê xwe fêr dibe û sîstema demokratîk li tevahî dezgeh û sazîyan tê meşandin.

Berdêlên mezin û parastina hebûnê

Her serhildaneke Kurdan di bingeha xwe de parastina mafê hebûnê bû. Li Bakur, Başûr, Rojhilat û Rojava bi hezaran mirov ji ber axaftin, nivîsandin an jî stranên Kurdî hatin girtin an jî canê xwe ji dest dan. Ev berdêl îro bûne sedem ku zimanê Kurdî bibe zimanekî akademîk, wêjeyî û medyayî ku kes nikare jê vegere.

Parastina Zimanê Kurdî parastina Kurdistanê ye

Niha jî piştî guhertinên di sîstema Sûriyê de hate kirin ku hikumeteke nû hat "Hikumeta demkî ya Sûriyê." Ev hikumet jî dixwaze eynî rêbazên sedsalê li ser zimanê Kurdî bide meşandin ku qebûlkirineke fermî ji bo zimanê Kurdî pêk neyne û hebûna gelê Kurd gorî xwe bide pênasekirin. Girêdayî ziman dixwaze tenê di heftiyê du caran wekî ku ew dibêjin dibe ku bi yek carê re jî nebe, li dibistanan bê dayin û tenê zimanê Erebbî bibe zimanê giştî û fermî. Lê divê werê diyarkirin ku zimanê Kurdî bi saya ked û berxwedana gelê xwe ji bin xoliya dirokê derket. Parastina ziman, îro jî her demê bêtir wateya parastina Kurdistanê dide. Lewra divê zimanê Kurdî weke zimanekî fêrî di destûra Sûriyê de cih bigre.

Farûk Sakik

Tîma berxwedanê Amedspor êdî di Sûper Ligê de ye. Ev serkeftina Amedspor bi xwe re hin nîrxên nû derxist qadan. Di pirozbahiyên serkeftina Amedspor de me dit ku ev bi tene ne leyzîkêk futbolê di heman demê de di nav xwe de motîven neteweyî jî dihevine. Motîvên Kurdayetiye. Dimenên pirozbahiyên, me bir 4 meh berê. Di destpêka sala 2026'an de dema şerê Rojava de, li kolanan rîhê derketibû holê, îroj di pirozbahiyên serkeftina Amedspor de me jî nû de şahidî kir.

Çîma me got tîma berxwedanê? Bi rastî jî eniyek tîkoşîna Kurdan dihat ditin. Kurdan jî û dijber jî ev tîma futbolê wek eniyek berxwedanê ditin. Dijberan êriş kir. Kurd jî xwedî derketin. Ev şer û tîkoşîn bi serkeftina Amedspor encam bû. Di bingeha xwedî derketina Amedspor da dirokek kûr û dirêj heye. Bi tevgera azadiya Kurdistan re di gelek beşên civakê de hişyarî û guhertina forman destpêkir. Di sporê de jî ev yek pêkhat. Heger ev tevger ev rîhê netewî di Kurdan de neafiranda, bi tene wê çend fanatîkê derketina qadan û flamayên Amedspor bilind bikirina. Ew dayîka li ser mîlê wê flamayê Amedspor û piştî gola yekemîn aciz bûbû wê nehata stadîyomê. Wê dayîkên aştiyê li stadîyomê dûa nekirina. Dîroka Amedspor. Berî ku nav bibe Amedspor navê wê timê Diyarbakirsport bû. Di dawîya salên 70'ê, salên serkeftiyan Diyarbakirsport bûn .

Diyarbakirsport, di dawîya salên 1970'an de di dîroka futbola Tirkiyeyê de bi serkeftinên pir girîng bi destxist. Di sezona 1975-1976 an de di Liga 3'yan de biyê şampiyon û derket Liga 2'yan (îro Liga 1). Di sezona 1976-1977'an de di Liga 2'an de jî bîyê rawestan biyê şampiyon û di dîroka xwe de cara yekem derket Liga 1'ê Futbolê ya Tirkiyeyê (Super Liga îro). Diyarbakirsport di vê serdemê de rekorêk dîna bi dest xist ku yekem tîmê Anatoliyayê ye ku ji Liga 3'yan were û bîyê navberê derkeve Liga 1'ê. Di sezona 1977-1978'an di liga herî bilind de cara yekem çî girî û bi performansek serkeftî sezonê di rêza 9'an de bi dawî kir.

Di sezona 1978-1979'an, serdemên herî serkeftî yê dîroka kulûbê ye. Tim bi lezêkî mezin dest pê kir û di çend hefteyan pêşîn de li ser kursiya liendiyê rûnişt. Di dawîya sezonê di rêza 5'an de bi dawî kir. serkeftineke mezin bi dest xistibû. Di dawîya salên 70'yan de bû yek ji deplasmanên herî zehmet ên timên Stembolê (Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray)

Belê, Amed spor xwedî dirokek bi vî rengî bû. Di wan serkeftinên wan de di kolanan de xwedî derketinek wek îroj em nabînin. Wek me got, hin fanatîk û civanên xançepek li dora wê tîma Futbolê bûn. Disala 1978'an de dema ku derketin liga yekem, li Mûşê, Şîrnexê, Colemêrgê, Ewropa, Amerika hwd. Kurd demeketin qadan. Dive em li du vê sosyolojiya di civakê de guhertin çêkirîye baş analiz bikin.

Di sala (1978) ku ew derketin liga yekem, partiyek bi navê PKK'ê hat damezirandin. PKK bi tîkoşîna xwe hemû kodên netewî de guhertin çêkir. Êdî di her beşên civakê de Kurd bi kodên netewê xwe tevdiqerîyan. Di wan salên dawî de dema ku Diyarbakirsport navê xwe guhert û wek Amedspor îlan kir, êdî nasnameya wê ya Kurdewarî zelal bû. Gel ev yek dit û lê xwedî derket. Dema ku bû şampiyon, rîhê netewî yê ku ji sala 1978'an destpêkiribû, ewroj li qadên pirozbahiyên bûn.

Can Yûsiv

Helbestvan Dilawerê Zengî; Kaniyek tucar ava wê namîçiqe û fenerek ronahiya wê venamire. Helbestvan, nivîskar û wergêrê kurd ,Dilawerê Zengî di sala 1961'an de li bajarê Amûdê ji dayik û bavek kurd (Îsmaîl û Ferîde) hatiye dinuya yê, tenê piştî çend mehan jî bobelata şewitandina sinemaya bajêr,çav xwe li jiyane vekiir ,ew komkujîya ku mayî wek birînek vekirî di bîranîna kurdan de.

Amûdê ji bo wî ne tenê cîhê dayikbûnê bû, lê ji bo wî nasname , giyan û peyamek bû , xwest ku bi tîpên xwe wê zindî bihêle , bi helbestên xwe çirokên wê bibêjê, ku vedenga pêdariya wê, zindî bimîne li dijî dem û dijwariyan. Dilawer di himbêza malbatek kurd ya netewperwer û kedkar de mezin bû , koka malbata wî vedigerê Bakurê Kurdistanê, gundê Qûmik, ku dikeve li navçeya Şîrwanê ya parêzgeha Sêrtê jî êla dumiliya ye, û ji ber sedemên siyasî jî welatê xwe koçberbûn û di dawiyê de li bajarê Amûdê rûniştin.

Wî zarokîya xwe di bin sîberên darên Tû û Hinaran de , di nav kolanên kevnar ên Amûdê de , ku her kevirek çîrokek vedibêje , û her kuşeyek peştîna bîranînekî dike, di nav xweliya sinema bajêr de , ku hê jê difûre bêhna laşê zarokan, û di nav şunwarên Girê Mozan, Şermola û Şaxir Bazarê de, hinêra wî dest pê kir, û hişmendîya wî ya torevanî dest bi hişyarbûnê kir.

Ji ava kaniyên wê yên zelal , wî şêwazê xwe yê helbestî vexwart, jî "Tuşa Amûdê" wê hişmendîya xwe ya neteweyî wergirt, û jî zengilên dêra Mar Îlyas û dengên mizgînan peyvên xwe hûnandin, li wir, di nav xwellî û çîçekan de, Dilawer dest bi nivîsandina destpêkên xwe kir , bi pênuşek ku êşa çih û xewnê gelê xwe hildigere, ku dengê wî bû neynîkêka bîranînekî ku qet nayê jêbirin, û nebezeka dilê gelekî ku qet naye şikestin.

Wî li bajarê Amûdê, dibistana seretayî, amedehî û navîn qedand û jî ber şert û mercên jiyane yê dijwar ên ku malbata wî tê re derbas dibû,wî nekarî bû xwen-

dina xwe ya zanîngêhê temam bike,wî du salan li gundê Girsor karê mamostayî kir,lê ji ber rewşên jiyane ên zehmet,ew neçar ma ku Amûdê û hemû bîranînen xwe li paş xwe bihêle û koçberî Şamê bibe di sala 1980'an de, li wir , heşt salan li wekî karmendekî ew li Zanîngeha Şamê xebitî.

Meylên wî yê wêjeyî û çandî û hezkirina wî ji bo nivîsandin û helbestê dest pê kir di temenek piçûk de û rola Mela Sederedîn bavê Kal li ser pêşketina wî ya edebî gelek girîng bû , û li ber destê wî fêrî alfabe yê û nivîsandina bi zimanê kurdî bû, û gava yekem ber bi cîhana peyv û nivîsandinê dest pê kir.

Di sala 1979'an, wî dest bi nivîsîn û vêhûnandina helbestan kir, piştî ku ji seydayê Tirêj fêrî awayê nivîsina helbesta klasîk bû , ji ber wêrebûn û zîrekîtiya wî , Tirêj navê "Dilawer" li wî kir.

Di dema xebata xwe ya li Şamê di salên heştîyan de ,dost û hevalên wî zêde bûn û tîkiliyên wî yê wêjeyî û ramanî jî pir fireh bûn, li wir, wî gelek kesayetên edebî rewîtiyên dirokê de) 2015

1983'an de helbestvan û tekoşerê kurd Osman Sebrî nas kir,li ber destê wî, ew fêrî bingehên nivîsina helbesta azad û peşxan bû, ku li ber wî deriyek nû vekir bo vegotin û nivîsandinê.

Dilawer di sala 1985'an de zewiciye û bavê çar zaroka ye (sê law û yek keç),wan malbatek jî bo wî avakirin ku peyvê wekî jiyane pîroz dikin û bûn piştgir û germiyeke hêvîdar di rêwîtiya wî ya afirînerî û mirovahî de.

Di sala 1987'an de, nivîskar Rewşen Bedirxan naskir, û rolek çalak û girîng liist di weşandina hin pirtûkên ji mirateya malbata wê Bedirxan, ku wê demê hatibûn wergerdandin ji aliyê wê ve.

Bi zêdebûna hişmendîya xwe ya neteweyî û kûrbûna hezkirina xwe ji bo wêje û çanda kurdî , wî xwe terxan kir ji bo karê wêjeyî û zimannasî, wî hêza xwe bi tevahî kir dibin xizmeta belavkirina zimanê kurdî de.

Helbestvan Dilawer tîkiliyên wî yê hêzdar hebûn bi komek ji helbestvan û nivîskarên navdar ên kurd re yîna: Seydayê Tirêj,Cegerxwîn, Mîna Berazî, Seydayê Keleş , Hamid Bedirxan, Omer lalê, Ehmed Palo, Ehmed Şêx Salih, Hadî Behlwî , Osman Sebrî, Tewfiq Huseynî û Rewşen Bedirxan û gelek kesên din ji simbolên edebiyata kurdî ku hevdu re rêwîtiya rewşenbîrî û ramanî parvekirine.

Helbestvan Dilawer zêdetir ji pêncî pirtûkan belav kiriyê, ku di navbera çîrok û helbest, ziman û folklor,

wêje, dirok û wergere de, bi zimanên kurdî û erebî, ev tenê beşek ji zêdetirîn berhemên wî yê edebî û çandî ne ku pê pirtûkxaneya kurdî û erebî dewlemend kiriye û roleke girîng liistine di parastina bir û xurtkirina nasnameyê de. Berhemên wî yê çapkîrî bi zimanê kurdî, wek:

1. Dîwana (Pêdarî) helbest (1985)
2. Berî Heyv Hilê – Komek çîrok (2001)
3. Bînahî (Gotar, lêkolîn, hevpeyivîn û helbest),2010
4. Osman Sebrî (Jiyan , tîkoşîn û berhem)- 2012
5. Çîroka Ala Kurdî -2012
6. Pirtûka (Wêjeya Kurdî -Di navbera Rastî û Hêviyan de) - 2014
7. Rewan (Gotar û lêkolîn) -2017
8. Dîwana Gulistan – helbest -2019
9. Jiyananameya kurdnivîsên Rojavayê Kurdistanê -2023
10. Çemk û Çemek- 2025
11. Raman û Wêje- 2025

Ji berhemên wî yê bi zimanê Erebbî çapkîrî ev in:

1. El-Etyaf El-madî – 2009
2. Pirtûka (Kurd û Kurdistan di nava rewîtiyên dirokê de) 2015
3. Rewşen Bedirxan (Jiyan û Berhem) - 2017
4. Hedlî El-yemame Fî Yewm El-qiyame – 2024
5. Bîranînen Osman Sebrî– 2001
6. Dîroka Botan – 2025

Bexşîna wî ya wêjeyî tenê bi nivîsandina helbest , çîrok ,gotar û lêkolînan sinordar ne ma , wî gelek pirtûkên nivîskar û helbestvanên kurdî wergirandine bo zimanên kurdî û Erebbî.

Hin jin wan pirtûkên ku ji zimanê kurdî ve hatine wergerdandin bo zimanê erebî, ev in:

1. Pîrsa Kurdistanê (Celadet Bedirxan) – 1990
2. Gramêra Zimanê Kurdî (Celadet Bedirxan) – 1990
3. Bîranînen Osman Sebrî heta 2001 – 2001
4. Serpêhatiyên Kurdan – Beşa 1 û 2 (Seydayê Tirîj) – 2010
5. Xwendina Kurdî (Kamîran Bedirxan) – 2017
6. Şerên Sasûnê (Seydayê Tirîj) – 2019
- 7- Destpêka Alfabaya Kurdî (Mîhemed Uzun) – 2019
- 8- Şerefname (Ebdulreqîb Yûsif Zivîngî) – 2018
- 9- Bîranînen Celadet Bedirxan – 2010.

Di heman demê , wî gelek dîwan û pirtûkên helbestvan û nivîskarên kurdî jî xwendinên tîpên erebî veguhastine bo alfabeya latînî ya kurdî,wek :

1. Dîwanên Seydayê Tirîj (Xelat – 1985, Zozan – 1990, Cûdî – 1998)
- û pirtûka wê: Mewlûda Pêxember

- 2006
2. Mem û Zîn a (Ehmedê Xanî), bi alkariyê Seydayê Tirîj – 1985
3. Dîwana helbestvan Yûsif Berazî(Zîndan)– 1985
4. Dîwanên helbestvan Ebdurrahman Mizûrî: (Ji Evîne Çiriye Kevin – 1991 û Li xelkî Tehlê Li Min Şîrînî - 1991)
5. Dîwana helbestvan Hizervan: (Ez û Agir) – 1998
6. Dîroka Kelepûra Mîrnişîniya Botan (Mela Xelîfê Bafî)– 2005
7. Şerefnameya Menzûm (Cegerxwîn) 1997
8. Nivêjen Êzîdîyan (Celadet Bedirxan)– 2017

Digel nivîsên xwe yê edebî, Dilawer beşdarî sazîyên sererastkirina hejmarek rojname û kovarên kurdî bûye, , wek: (Gelawêj, Pers, Hîwar û Newroz). heya îro jî , ew xebata xwe di warê rojnangêriyê bde berdewam dike , di nav kovar û rojnameyên edebî û çandî yê cûda de.

Dilawer hemû celebên helbestê nivîsandine ji helbesta klasîk ya terazû heta helbesta azad, û ji helbesta nûjen heta peşxan a diherike , peyvên wî bi bedewî û rehwanbêjîyê difûrin , ji ber vê sedemê, gelek muzîkjenên kurd helbestên wî kirin e awaz, û strandine di albûmên xwe de mîna:,(Mihemed Elî Şaker, Ebdulqadir Silêman, Elî Şengalî, Seyid-xan, Ridwan Ken'o, Xêrû Ebbas, Mehmed Murad, Baran Kendeş, Ekrem Derwêş û hwd.)

Hin din yê ku asîmanê hunera kurdî bi dengên xwe yê şêrin û hestyar, ronahî kirine. Di sala 1998'an de, Dilawer bi komek nivîskar û helbestvanên Rojava re beşdar bû di damezrandina komîteya "Xelata Osman Sebrî ji bo Biratiya Gelan" de, wekî rêzgirtinekî ji bo wan kesên ku piştgirî kirine ji dozên gelên sitembar

Dilawer nûnertiya komîteyê kir di civîngêhên navneteweyî de , di sala 2000'an de, ew çû Ankara da ku xelatê bidê ramangêrê navdar Îsmaîl Beşikçî , ji bo helwestên wî yê wêrek ji bo doza kurdî. Paşê di sala 2004'an de, ew çû Fransayê da ku xelatê bidê Daniyel Mîtiran , ji bo sekna wî ya bi cesaret li kêleka mafên gelên bindest, û di sala 2008'an de, ew çû Almaniyê da xelatê pêşkêşî mamosteyê parêzer û zanyarê edebî û çandî ya kurdî dewlemend kir , û şopek hişte di bîra edebiyata hemdem a kurdî de nayê jêbirin û mirateyek bêhempa hêla ku dê rîyên nişên pêşerojê bi ronahiya peyvê û bîhnweşiya xweperazîyê berdewam bike.

Di bin navên veşartî de weşîne, da ku ew xwe biparêze û bikarê peyama xwe bidomîne. Helbestvan Dilawer ne tenê nivîskarek an torevaneke , lê ew dibistanek e qebî bi xwe ye , çavkaniyên wê qet namîçiqin : ji avê wê ya şîrîn nişên helbestvanên kurd jê vexartine û ji mirateya wî fêr dibin bingehên edebiyatê, alfabe ya xewnê, rehwanbêjiya helbestê û bedewîya rîtma kurdî ya girêdayî bi nasname û xweperazîyê ve

Ji ber beşdariyên wî yê girîng di dewlemendkirina wêjeya kurdî û dilsoziya wî ji bo xizmeta peyva azad, wî gelek xelatên rêzdarîyê ji aliyê navendên çandî û wêjeyî yê kurdî ve wergirtin, mîna : 1- Xelata "Rêzname" ji aliyê rojnameya Medya –di salên 1999 û 2011 .

2- Xelata "komeleya Celadet Bedirxan ya Çandê" – Qamişlo, sala 2012,

3- Xelata "komeleya Şawîşka" – Qamişlo, sala 2013,

4-Xelata"Azadî" (bi navê Xelata Mişel Temo) – Qamişlo, di salên 2017 û 2018 de.

5- Xelata Roja Rojnangeriya Kurdî di sala 2023 ji Partiya Demokrat a Kurdî li Sûriya ve.

di bin navên veşartî de weşîne, da ku ew xwe biparêze û bikarê peyama xwe bidomîne. Helbestvan Dilawer ne tenê nivîskarek an torevaneke , lê ew dibistanek e qebî bi xwe ye , çavkaniyên wê qet namîçiqin : ji avê wê ya şîrîn nişên helbestvanên kurd jê vexartine û ji mirateya wî fêr dibin bingehên edebiyatê, alfabe ya xewnê, rehwanbêjiya helbestê û bedewîya rîtma kurdî ya girêdayî bi nasname û xweperazîyê ve

Ji ber beşdariyên wî yê girîng di dewlemendkirina wêjeya kurdî û dilsoziya wî ji bo xizmeta peyva azad, wî gelek xelatên rêzdarîyê ji aliyê navendên çandî û wêjeyî yê kurdî ve wergirtin, mîna : 1- Xelata "Rêzname" ji aliyê rojnameya Medya –di salên 1999 û 2011 .

2- Xelata "komeleya Celadet Bedirxan ya Çandê" – Qamişlo, sala 2012,

3- Xelata "komeleya Şawîşka" – Qamişlo, sala 2013,

4-Xelata"Azadî" (bi navê Xelata Mişel Temo) – Qamişlo, di salên 2017 û 2018 de.

Bi hatina hikumeta demkî re 650 operasyonên Îsraîlê!!!

Piştî rûxandina rêjîma Baas heya niha Îsraîlê 650 operasyonên leşkerî li başûrê Sûriyê pêkanîne. Hikumeta demkî jî ji van operasyonan bêdeng e, serweriya xaka Sûriyê li ber pencên parçebûn û qeyranên mezin hiştiye û ew bi dosyayên din ve mijûl dibe.

Hemza Sêvo

Binpêkirina serweriya başûrê Sûriyê di çarçoveya planên herêmi del

Di nava guhertinên siyasî û ewlehî yên ku piştî hilweşîna rejîmê di 8’ê Berfanbara 2024’an de, qada Sûriyê bû şahidê zêdebûneke berbiçav a êrişên Îsraîlê yên li nav xaka Sûriyê. Ev yek jî di çarçoveyekê de ku wekî yek ji qonaxên herî hasas û xeternak ên salên dawî tê pênasekirin. Ev aloziya berdewam nêzikatiyeke leşkerî ya wêrek nişan dide ku bi binpêkirinên dubare yên xetên agirbestê û berfirehbûneke girîng di çarçoveya operasyonên bejahî de, bi taybetî li herêmên başûrê Sûriyê. Parêzgeha Quneitra û ya Daraa wekî deverên sereke yên rastî bûyerên wiha hatin û êrişên Îsraîlê li ser wê dubare bûn. Li gel êrişan jî avakirina xalên kontrolê yên demkî, pêkanîna serdegirtin û girtina kesan, ji bilî zirara rasterast ku bandorê li zeviyan çandiniyê û binasaziya jiyanê ya niştecihên herêmi dike, pêkhatin. Di rewşeke wiha de, metirsiya bandorkirina wan operasyonan li ser ewlehî û aramiya mirovî zêde dibe, bi taybetî bi berdewamiya nebûna bersiveke bi bandor an jî tedbîrên parastinê yên zelal ji aliyê hikumeta demkî de.

Bi hatina hikumeta demkî re 650 cara Îsraîlê êrişên bejahî kirine

Di vê çarçoveyê de, Rewangeha Sûriyê ya Mafên Mirovan da zanin ku ji hilweşîna rejîma Baas ve heta Nîsana 2026’an, 650 operasyonên bejahî yên hêzên Îsraîlê di rêze operasyonên leşkerî pêkhatine, ev yek bi zêdebûna êrişên sistematîk û berfirehbûna sinorên êrişên bejahî yên hêdî hêdî hat belgekirin. Operasyonên êrîşên Îsraîlê ji hilweşîna rejîmê di 8’ê Kanûna Pêşîn a 2024’an de heta Nîsana 2026’an jî ev in:

-Ji 8’ê Berfabarê ve heya dawiya heman mehê 14 operasyon.
-Di Çîleya 2025’an de 4 operasyon Îsraîlê
-Di Sibata sala 2025’an de 19 operasyon.
-Di Adarê de 30 operasyon.
-Di Nîsanê de 30 operasyon.
-Di Gulanê de 30 operasyon.
-Di Heziranê de 38 operasyon.
-Di Tirmehê de 32 operasyon.
-Di Tebaxê de 35 operasyon.
-Di Îlonê de 36 operasyon.
-Di Cotmehê de 40 operasyon.
-Di Mijdarê de 90 operasyon.
-Di Berfanbarê de 76 operasyon.
-Di Çîleya 2026’an de 51 operasyonên Îsraîlê
-Di Sibata 2026’an de 51 operasyon
-Di Adara sala 2026’an de 68 ope-

rasyon.

-Di Nîsana 2026’an de 6 operasyon.

Çima hikumeta nû ya Sûriyê bêdeng e ji binpêkirinên Îsraîlê?

Mijara binpêkirina Îsraîlê ji serweriya xaka Sûriyê tev ji bo berjewendiyên xwe yên ku armanç jê kontrolkirina axa Sûriyê û parçebûna wê ye. Siyaseta Israîl derbarê Sûriyê mîna siyaseta wê li hemberî Lubnanê ye, armanca Israîlê ji opasyonan ew e ku bargehên leşkerî xalên kontrolê yên xwe di başûrê Sûriyê de bi cih bike, ev yek jî di dema heyî de pêkan e. Li Sûriyê ne tenê binpêkirin û destwerdana Îsraîlê tê kirin, lê di radeya yekem de dewleta

Tirk a dagirker cihê xwe digire, piştî rûxandina rêjîma Baas û beriya wê jî pirtûkeke tîjî binpêkirinên kuştin, talankirin, komkuji, dizî, revandin, guhertina demografîk û hwd heye. Destwerdana hêzên weke Israîl û dagirkeriya Tirk ji xaka Sûriyê û pêkanîna binpêkirinan di derheqê gelên Sûriyê de ne tişteki nû ye di serdema niha de, lê belê di serdema rêjîma Baas de jî ev kiriyar dihatin bi serê gelan. Rêjîma Baas di serdema desthilatdariya xwe de bertek derheqê van kiriyaran de nedidan û hikumeta demkî ya Sûriyê jî bi heman rêbazi ye, ne rêjîma Baas bû parêzvan ji gelên Sûriyê û axa wê re û ne jî hikumeta demkî. Bi nebûna bertekek hikumeta Sûriyê pirsên cidî derdixe

holê li ser rastiya van binpêkirinên dubare, di demekê de ku sivîl xwe di nav zêdebûna operasyonan leşkerî û rewşa ewlehî ya lawaz de dibînin roj bi roj rewş tevlihevtr dibe. Piştî rûxandina rêjîma Baas hêviya gelên Sûriyê ew bû ku êdî hêzên navdewletî û herêmi nema destwerdanê di dosya Sûriyê de bikin da ku gelên Sûiyê bi xwe welatekî demokratîk û aştiyane ava bikin, lê nerîn û planên dewleta Tirk, Israîl û Amerîkayê li dijî vê yekê bûn, wan jî bo berjewendiyên xwe gelên Sûriyê û serweriya wê dan ber bazaran, hikumeta Sûriyê jî ji bo domandina desthilatdariya xwe bêdeng dimîne.

6’ê Gulana 1916’an li Sûriyê û Lubnanê çî rû da?

Di 6’ê Gulana1916’an de dema ku şoreşger, têkoşer, siyasetmedar û rewşenbîrên Sûriyê û Lubnanê daxwaza derketina desthilatdariya Osmanî ji herême kirin, hatin darvekirin û ew roj li Sûriyê û Lubnanê weke Roja Şehîdan hate îlankirin.

Stêrk Mihemed

6’ê Gulanê li Sûriyê û Lubnanê wek ‘Roja Şehîdan’ tê bibîranîn. Ev roja piştî bidarvekirina rewşebîr, welatparêz û şoreşgerên Sûriyê, Lubnanê û Filistinê ji aliyê dewleta Osmanî ve di dema Şerê Cîhanê yê Yekemîn de ku sala 1916’an pêk hat. Osmaniyan siyaseta tirsandin û bidarvekirinê da meşandin da ku serweriya xwe li welêt ferz bike û herkesî li hember desthilatdariya Osmaniya disekinî û dagirkirina wan qebûl nedikir dihat darvekirin.

6’ê Gulanê Roja Şehîdên Sûriyê

6’ê Gulanê li Sûriyê û Lubnanê wek ‘Cejna Şehîdan’ tê pejrandin. Ev cejn piştî bidarvekirina rewşebîr, welatparêz û şoreşgerên Sûriyê, Lubnanê û Filistinê ji aliyê dewleta Osmanî ve di dema Şerê Cîhanê yê Yekemîn de anku sala 1916’an, pêk hat. Osmaniyan di navbera 21’ê Tebaxa 1915’an û heta destpêka 1916’an gelek komkuji pêk anin. Roja 6’ê Gulanê jî bo wê Cejna Şehîdan hat pejrandin, ji ber ku hejmara herî mezin a welatparêz û şoreşgeran li Beyrût û Şamê, di wê rojê de hatin bidarvekirin. Darvekirin di serdema Ehmed Cemal Paşa de pêk hatin ku yek ji serokên Komeleya Îtîhad û Teraqîbû û di sala 1915’an de li ser Sûriyê û Lubnanê hate erkdarkirin.

Piştî ku Cemal Paşa desthiladriya Sûriyê bi dest xist, teror û zordarî ji xwe re kir bingeh. Serweriya xwe bi rêya kuştin û koçberkirinê ferz kir û bac, leşkeriya bi zorê û zimanê tirkî ferz kir. Piştî ku li Misirê têk çû û nikarîbû ji bin serweriya hêzên Brîtanyayê derxista, kiryarên xwînmij Cemal Paşa zêde bûn. Ji biryarên ku ji Kongreya Parisê ya sala 1916’an derketine, beşdarbûna Ereban di êrişên DYA û Îsraîlê li ser Îranê pêkdihatîn, Îran digot ev êriş destdirêjî ye û dûrî zagonên navdewletî ye, bi vî awayî durûtiya wê diyar dibe, ji milekî ve zagonan bin pê dike, sivîlên ku doza mafê xwe dikin bi dar ve dike û ji milê din ve doza pêkanîna zagonên navdewletî dike. Ji ber vê yekê jî diwê Îran bi dadmendî nêzî kesên xwepêşanderan bibe, rêbazên aş-tiyane û guncav bi kar bîne, kuştin û darvekirin kirîzan çareser nake, lê belê kûrtir dike. Di heman demê de divê rêxistinên navdewletî û sazîyên parastîna mafên mirovan bi erka xwe rabin û zextekê li rêjîma Îranê bikin da ku şêwazê xwe yê darvekirina mirovan bi dawî bike, ma gelo heta kengî wê Îran mirovan bi dar ve bike?!

Li dijî desthilatdariya Osmaniyan serîhildan

Dewleta Osmanî dor li gel teng kir, lewra gel bi serkêşiya rewşenbîr û siyasetmedarên li dijî rêveberiya Osmanî serî hilda û hemleyên ku banga tevlebûna şoreşa erebî ya mezin ku ji Hîcazê jî bo têkbirina Osmaniyan dest pê kiribû, bi rêxistin kirin. Da ku yê Yekemîn de anku sala 1916’an, pêk hat. Osmaniyan di navbera 21’ê Tebaxa 1915’an û heta destpêka 1916’an gelek komkuji pêk anin. Roja 6’ê Gulanê jî bo wê Cejna Şehîdan hat pejrandin, ji ber ku hejmara herî mezin a welatparêz û şoreşgeran li Beyrût û Şamê, di wê rojê de hatin bidarvekirin. Darvekirin di serdema Ehmed Cemal Paşa de pêk hatin ku yek ji serokên Komeleya Îtîhad û Teraqîbû û di sala 1915’an de li ser Sûriyê û Lubnanê hate erkdarkirin.

El-Til pêk anî. Ew komkuji yek ji bûyerên herî xirab ên dîrokê ye. Di komkujiyê de 90 hezar mêr, jin û zarok hatin qetilkirin. Komkuji bi navê El-Til hat binavkirin. Komkuji bi navê jêkirî yên qurbanîyan li naverasta bajêr kom kirin û girekî (Til) mezin tevlêbûna şoreşa erebî ya mezin ku ji Hîcazê jî bo têkbirina Osmaniyan dest pê kiribû, bi rêxistin kirin. Da ku yê Yekemîn de anku sala 1916’an, pêk hat. Osmaniyan di navbera 21’ê Tebaxa 1915’an û heta destpêka 1916’an gelek komkuji pêk anî û derdora 10 hezar jin, mêr û zarok kuştin. Bi heman şeweyî Osmaniyan komkujiyên xwe li dijî gelê Kurd ê Bakurê Kurdistanê dewam kirin û di salên 1937-1938’an de qirkirinên etnik li dijî Kurdan pêk anin ku bi ‘Komkujiya Dêrsimê’ hat naskirin. Di komkujiyê de zêdetirî 40 hezar Kurd hatin kuştin û zêdetirî 10 hezar jî hatin koçberkirin. Her wiha komkujiyên ku di dema şoreşa Şêx Seidê Pîranê ya sala 1925’an de pêk hatin û ‘Komkujiya Geliyê Zilanê’. Gelê Yewnan jî rastî komkujiyên Osmaniyan hat. Di navbera salên 1914-1922’yan de, Osmaniyan qirkirineke komî li dijî Yewnanên li Anatolyayê pêk anî ku di navbera 450 hezar heta 750 hezar kesan de bûn qurbanî.

Herwiha Yewnan bi darê zorê hatin koçberkirin û cihên çandî û dîrokî yên xiristiyanên ortodoks hatin rûxandin. Xirabtirin Komkujiyên Osmaniyan di sala 1915’an de li dijî Ermenan pêk hat. Li gorî lêkolîneran, di navbera milyonek heta milyon û nîv mirov hatin kuştin. Ji ber vê yekê ev komkuji bi gelek navên din wekî Qetîlama dane komkujiyên Osmaniyan li dijî Ermenan ên sala 1915’an, hat kuştin. Piştre li dijî hemû berpîrsên qirkirina Ermenan ku zêdetirî milyon û nîv Ermen bûn qurbanî, tevgereke berfireh bi navê çalakiya Nîmsês anku Ceza dest pê kir.

Dîroka dewleta Osmanî bi komkujiyên li dijî hemû gelan dagirtî ye

Dîroka dewleta Osmanî bi komkujiyên li dijî hemû gelên ne Tirk, dagirtî ye. Ji dema dagirkirina Sûriyê sala 1516’an ve, Osmaniyan li dijî elewiyên bajarê Helebê Komkuji-

sedê salane osmaniyan li hember gelê Kurd planê qirkirin û tunekinê dimeşîne heya roja me îro ev plan xwe berdewam dike. Dewleta Osmanî bi her rêbaz û awayî hewalda ku Kurdan qirbike û her tim şerê hebûn û qirkirinê li hember Kurdan dide meşandin. Komkuji li çar parçeyên Kurdistanê kiriyê û mafê nasnameya Kurdî tune kiriyê. Herwiha ew kesê ku daxwaza mafê Kurdîyeta xwe dikir rastî kuştin û girtinê dihat kirin, heya roja me îro bi sedan ji kesên Kurd di zindanê dewleta Tirk de ne ji ber parastin mafê Kurdî kiriyê, herwiha bi dagirkirina xwe ji herêmên Kurdî weke Efrîn û Serê Kaniyê di 2018-2019’an de gelek komkuji, kuştin û revandin çûbûn ku heya niha gelek malbet çarenûsa zarokên xwe nizanin di heman demê de bi hezaran malbet bi darê zorê ji warê xwe ji ber dagirkirina dewleta Tirk ji herême wan re koçber bûn ku heya niha veneqerîne warê xwe. Dewleta Tirk di qirkirin, komkuji û kuştin tevağî gelan de xwedî parake mezin e.

Çima hikumeta demkî a nû ya Sûriyê 6’ê gulanê weke roja Şehîdên Sûriyê qebûlnekir?

Di 8’ê Kanûna 2024’an de Rêjîma Baas piştî desthilatdariya zêdetirî 60 salî hate ruxandin, piştî wê hikumeteke nû hate ser desthiltadariya Sûriyê di destpêkê de bi navê Hayat Tehrîr El şer bû. Lê piştê bi navê hikumeta demkî a Sûriyê cihê xwe girt. Ji destpêka hatine wan li ser desthildarsariya sûriyê re roja Şehîdên Sûriyê ango 6’ê Gulanê jî rojên sereke û girîng a Sûriyê hate paşguhkirin ev yek jî lêpirsîn û gumanê bi xwe re tîne gelo çima hikumeta nû a Sûriyê 6’ê Gulanê nake rojeke fermî û girîng di dîrok Sûriyê de?

Ev bûyer gelek pîrs û dahûrandinan bi xwe re tîne, ji ber ku di Sûriyê de rol û cihek sereke ya dewleta Tirk bi awayekî veşartî di hikumeta Sûriyê de heye. Herwiha hikumeta demkî a Sûriyê destekdayîn û piştgirîya xwe ya di êrişan de ji dewleta Tirk a dagirker digire. Di heman demê de ye ku planên qirkirinê li ser gelê Kurd bi artêşa Sûriyê re dimêşîne dewleta Tirk e. Herwiha di diparêza û piştgirîya wan dike dîsa dewleta Tirk a dagirkere ji ber bi vê yekê hikuemta demkî a Sûriyê vê rojê neka rojeke fermî di Sûriyê de ji ber ew komkuji bi dest Osmaniyan pêkhat, têkiliyên xwe bi dewleta Tirk her xerab nake, lê komkujiyê li ser gelê xwe di Sûriyê de jibîr dike, ev tevahî jî ji bo berjewediyê xwe ye.

Bîra Civakê	Civakbûna li dora nîrxên xwe bibe xeleka zincîrê, dikare bidome
<div></div>	
Ehmed Hesen	

Weke çawa afirineriyên xwedayî di nava cihanê de weke pîroziyên bi nîrx tîn dîtin û hurmet û paraşîna wan tê kirin, nîrxên civakê jî bi heman ferasetê xwedî qîmet in. Ev nîrx hema bi xwe nebûne nîrxên giranbiha, lê belê di encama bedeldayîn û keda hezarê salan a civakan de wisa lê hatine ku bibin xwedî pîroziyek, di serî de ji afirineriyên destpêkê yên civaka xwezayî bigire heta 103 meyên jinê yên ku ji aliyê zîlamê bavkalsan ve hatine dizin, dîsa ji çêkirina amûrên deştan bigire heta danîna kevîrê yekem ê şarîstaniya civakî heta avahiya roja me ya îro ku kelli bi kelli mezin dibe, hemû jî di encama paraşti-na nîrxên civakî yên madî û manewî ne. Ev hebûna cihanî jî ne di encama kedxwariyê de pêk hat, lê belê berhema keda milyon salan a mirovan e ku dane ser hev û heta roja me ya îro hatine. Di dirêjahîya dîrokê de bi qasî ku sermaye û dewletdarî bi hemû qonaxên xwe li ser piyên koleyan ava bibe, ewqas jî jiyan û berhemên ku niha di deştên me de encama keda mezin a civakan e. Dîsa li vir gotina ku dibêje “ji nebûnê hebûn, ji tarîtiyê ronahî afirîn” mohra xwe li vê dîroka pîroz a civakî dide. Tiştên ku îro bi hêsanî tîn afirandin û bikaranîn ji teknolojiyê bigire heta avakirina bajar û asîmanxaneyan hemû jî encama zayîna zanebûna civakên di dîrokê de cih girtine ye. Di roja îro de çendin em behsa pêşketinên rûddînin bikin jî, em ê nikaribin herûkririneke rast di navbera çêkera civakî ya ji beriya 8 hezar sal û çêkera civaka roja îro de bikin, ji ber ku berê her tişt bi keda mejî û deştan diqedî, niha bi keda teknolojiya û lezbûna wê diqede, li vir ez nabêjim teknolojiya jî ne berhema mirov e, lê belê ji mirov re bi qasî ku rê li ber hêsanbûnê vekir, ewqas jî derî li afirîneriya mejî girt, divê li şûna wê dîsa hêza afirîneriya mejiyê civakî xwe bidaya pêş.

Ji ber ku ev nebû, afirîneriya xwezayî bû milikê cihana hişê çêkirî û hêdî hêdî ji bin serweriya mirov derdikeve. Her nîrxeke ku bi keda civakê bê qezencekirin û bikaranîn ewqas dikare di pêşeroja wê civakê de ronîdar bibe.